

Жюль Ромен (1885-1972). Прозаїк і драматург. Член Французької академії. Автор відомого роману-епопеї “Люди доброї волі”. “Кнок” — сатирична комедія. Кнок, малоосвічений лікар, спритно переконує наївних мешканців, що вони хворі, й нібито лікує їх. Люди вірять шельмі, тож він отримує колосальний зиск. Так виглядає масовий гіпноз. Роль Кнока (в театрі й кіно) виконав свого часу знаменитий французький актор Люї Жуве.

Жюль РОМЕН

КНОК, АБО ТРІУМФ МЕДИЦИНИ

П'єса. Вперше українською. Переклад Маркіяна Якубця

Дійові особи

Кнок
Лікар Парпале
Муске
Бернар
Бубняр-вістун
Перший парубок
Другий парубок
Сіпіон
Жан
Пані Парпале
Пані Ремі
Жінка в чорному
Жінка у фіолетовому
Служниця
Голос Марієти (до присутніх у почекальні)

Діється вся історія всередині або поблизу старомодного, початку XX століття, автомобіля. Кузов — громіздкий дубль фаєтон, перероблений на спортивну модель з допомогою металевих листів. Ручки масивні, мідні. Капот маленький, у формі грілки.

Автомобіль вирушає від привокзального майдану. Їде далі горами. Весь час лише вгору.

ДІЯ НА ОДНУ ЯВУ

Кнок, лікар Парпале, пані Парпале, Жан

Лікар Парпале

Шановний колего, з багажем усе гаразд?

Кнок

Так, так, гаразд, пане докторе.

Лікар Парпале

Жан поскладає все біля себе. Ми зайmemo задні сидіння. Місця – аж, аж. Сидіння м'якенькі! То вам не так, як у тісних сучасних авто!

Кнок */До Жана, який переносить валізу/*

Обережніше. Там, знаєте, інструменти. Делікатні...

Жан укладає багаж.

Пані Парпале

Наш автомобіль спортивний. Мені буде жаль його продати.

Кнок здивовано зиркнув на автомобіль.

Лікар Парпале

Ще б пак! Спортивний. Та ще ретро дубль фаєтон.

Кнок

Ага, ага.

Переднє сидіння вгинається під багажем.

Лікар Парпале

Багаж увесь вмістився! І Жанові буде зручно. Ох, жаль, можна було ще дещо прихопити зі собою. Моя машина показала б – справжній віртуоз.

Кнок

Містечко далеко?

Лікар Парпале

Одинадцять кілометрів. Знаєте, для пацієнтів нема кращого. Можна потягом. Хворі не скаржаться. До лікарні не треба через центр.

Кнок

А якщо автобусом?

Лікар Парпале

Справжнє одоробло. Краще пішки...

Пані Парпале

У нас без авто зась.

У Кнока скромний вигляд, і він ніби не реагує.

Жан */До лікаря Парпале/*

Ну то як, їдемо, чи що?

Лікар Парпале

Авжеж, авжеж, друже, заводь.

Жан вовтузиться. Заглядає під капот. Відкручує свічки. Перевіряє іскру.

Пані Парпале /До Кнока/

Уздовж дороги ох які пишні краєвиди! Знаєте, Зенаїда Флеріот описує їх у своєму романі. Найкращому. Не пригадаю назви. /Сідає в авто, до чоловіка./ Ти, гадаю, будеш на відкидному? Доктор Кнок сяде поруч зі мною Так краще буде милуватися краєвидами...

Кнок сідає ліворуч від пані Парпале.

Лікар Парпале

Місця достатньо. Троє помістяться. Ну, хіба задля панорами. Я не проти. Нам буде зручно. /Виходить і підходить до Жана./ Гаразд? Іскра? На двох циліндрах? Не забудь протерти свічки! Знаєш, одинадцять кілометрів! Не жарти. Обмотай карбюратор. Не шмагиною, а шаллю. /Сідає в авто./ Чудово! Чудово! /Вмощується на своє сидіння./ Пардон, колего, я на відкидному. Справжній розкладний фотель.

Пані Парпале

Дорога до самого Сен-Моріса увесь час вгору. З усіма цими пакунками ми пішки збожеволіли б. А машиною просто насолода.

Лікар Парпале

Свого часу, шановний колего, я бавився в музу. Склав було чотирнадцять рядочків, сонет, про нашу чудову природу. Боже, зараз, пригадаю. “Урвища глибокі, пасовиська широкі...”.

Пані Парпале

Альберте, не зациклюйся на “глибокі”. У першому варіанті було “Безодня урвищ”.

Лікар Парпале

Авжеж! Авжеж! /Чутно як торохкоче двигун./ Чуєте, шановний колего, як чудово працює двигун. Не встиг покрутити, і маєш... запустив... один... два... усе... усе! Ідемо. Жан сідає за кермо. Авто рушає. Краєвид змінюється.

Лікар Парпале /Трохи помовчав/

Повірте, шановний наступнику! /Поплескуючи Кнока./ Відтепер усі мої клієнти ваші. Якби дорогою хтось зауважив мене і замахав руками – захоче спинити для консультації – то попри швидкість зупинимось. Я вийду й скажу: “Не до мене, ваш лікар ось!” /Вказує на Кнока./ А потім і носа не вистроплю. /Чутно, як торохкотить двигун./ Хіба самі покличете мене на допомогу, для діагнозу /Чутно, як торохкотить двигун./ Вам пощастило – знайшли такого дивака, як я.

Пані Парпале

Мій чоловік присягнув – щойно на пенсію, – і перебратися до великого міста.

Лікар Парпале

Лебедина пісня у великому театрі! Суєта. Хіба не дивацтво, правда? Гадав-мріяв про Париж, але і в Ліоні буде незле.

Пані Парпале

Але й тут міг би заробляти спокійнісінько!

Кнок зиркає то на лікаря, то на його дружину. В задумі розглядає краєвиди.

Лікар Парпале

Не дуже, шановний колего. Майте на увазі. Та через мої мрії про велике місто матимете на хліб. Від усіх моїх клієнтів.

Кнок

Справді?

Лікар Парпале

Очевидно!

Кнок

Так воно, чи не так, та я ані разу з вами не торгувався.

Лікар Парпале

Авжеж. Ваша шляхетність мені приємна. Та й ваша манера – домовлятися листовно. Знаєте, це шляхетно. Або, якщо хочете, по-американськи. Дозвольте вас привітати. У вас скарб. Матимете, справді, на хліб. Клієнтура спокійна, без чогось...

Пані Парпале

Без конкуренції.

Лікар Парпале

Є аптекар, але не буде заважати.

Пані Парпале

Гроші тут нема на що витратити.

Лікар Парпале

Нема на що їх тринькати.

Пані Парпале

Через пів року заробите вдвічі більше від тої суми, яку маєте повернути моєму.

Лікар Парпале

Наш розрахунок такий – розбиваю суму на чотири рати і на три місяці. Охо! Якби не ревматизм у дружини, я б не погодився.

Кнок

У пані ревматизм?

Пані Парпале

Ой, так!

Лікар Парпале

Тут клімат лікувальний, але це нічого їй не допомагає.

Кнок

А ревматиків тут багацько?

Лікар Парпале

Можна сказати, шановний колего, лише ревматики.

Кнок

Це вже щось.

Лікар Парпале

Звичайно, якщо займатися лише ревматиками.

Кнок /обережно/

Я про клієнтів.

Лікар Парпале

О! Ні! Тут через ревматизм до лікаря не звертаються. Для них – це так само, наче піти до церкви – замовити дощ.

Кнок

Але... це обурливо.

Пані Парпале

Пане, гляньте, як тут гарно. Просто Швейцарія.

Жан /на вухо лікареві Парпале/

Пане, пане, щось не так. Треба перевірити шланг, який подає бензин.

Лікар Парпале /До Жана/

Зараз, зараз... /До дружини./ Так, так. Я саме хотів тут зупинитися на хвильку.

Пані Парпале

Навіщо?

Лікар Парпале /Зиркаючи на неї/

Панорама... гм! Задля краєвидів, хіба не варто?

Пані Парпале

Для зупинки ліпше вище.

Авто зупинилося. Пані Парпале збагнула ситуацію.

Лікар Парпале

Гаразд, гаразд! І вище також. Двічі, тричі і більше. Як захочеться. Слава Богу, ми не шоферня нікудишня. /До Кнока./ Ви, шановний колего, зауважте, як авто плавно зупиняється. Якби ви знали, як легко перемикає швидкість у моїй машині! Для гірської місцевості /виходячи з авто./ Це просто знахідка для мене. Ви неминуче перейдете на віру техніки, шановний колего. І скоро, оком не кліпнете. Тільки не кидайтесь на сучасне барахло. Усім треба сталі! Сталі! Хотів би я знати – нехай сталь витримає бій з перешкодами!

Кнок

Ну, якщо не ревматики, то, може, пневмоніки й плевретики?

Лікар Парпале /До Жана/

Поки стоїмо, спробуй почистити. /До Кнока./ Ви, шановний колего, про пневмоніків і плевритиків? Мало їх. Тут, знаєте, клімат суворий. Усі немовлята, слабші, до живають до шести місяців. Звичайно, їм лікаря не треба. А ті, які виживають, то тверді горішки – не розіб'єш. Але кого маємо, це апоплектиків і сердечників. Вони і не підозрюють, що в них. Десь так на п'ятдесятому році життя помирають.

Кнок

Але гадаю, ви заробляли собі на життя не тим, що бралися за нагло померлих?

Лікар Парпале

Звичайно. /Задумався./ Ще є... по-перше, грип. Але не банальний. Він нікого не турбує тут. Люди навіть раді мати грип. Думають, що коли грип, то ліпше з людини виходить піт. Ні, маю на увазі, коли бувають світові епідемії грипу.

Кнок

Повірте: я пережив дві: 1890 і 1918.

Пані Парпале

Вісімнадцятого тут померло багато. Порівняно з великими містами навіть більше. /До чоловіка./ Правда? Ти тоді аналізував факти.

Лікар Парпале

Ми тоді опинилися з дев'яносто дев'ятьох департаментів на вісімдесятому місці.

Кнок

Хворих лікували?

Лікар Парпале

Звичайно, але під кінець епідемії.

Пані Парпале

На день святого Мішеля ми добре заробили.

Жан під авто.

Кнок

Тобто?

Пані Парпале

Тут люди, якщо приносять лікареві, то лише на Мішеля.

Кнок

Але.. як це зрозуміти? За стародавніми календами, чи, може, на День вічного боржника?

Лікар Парпале /Час від часу зиркає на водія/

Що ви хочете, шановний колего? Люди знають тільки Мішеля. Кінець вересня.

Кнок /Міняє тон/

Зараз початок жовтня. Тьфу! Добру нагоду знайшли відпустити мені місце! /Змиряється. Роздумує./ Ну, гаразд, але коли люди приходять на звичайну консультацію, то платять, так би мовити, “не відходячи від каси”?

Лікар Парпале

Ні! Тільки на святого Мішеля!... Так заведено.

Кнок

Але якщо приходять тільки один раз? Якщо хворого потім ви не бачите рік?

Лікар Парпале

На Мішеля!

Пані Парпале

На Мішеля.

Кнок розглядає обох. Мовчанка.

Пані Парпале

Зрештою, приходять хіба що один-єдиний раз у житті.

Кнок

Що?

Пані Парпале

А ви як хотіли.

Лікар Парпале ніби не чує.

Кнок

Тоді як з клієнтами в стаціонарі?

Пані Парпале

Який ще стаціонар?

Кнок

Там, де лікар лікує кілька разів на тиждень чи місяць.

Пані Парпале /До чоловіка/

Чуєш, чоловіче, що каже пан доктор? То так, якби ходити до пекаря і м'ясника. Наш пан, як усі початківці, фантазує.

Лікар Парпале /*Кладе долоню на руку Кнокові!*

Повірте, шановний колего, у нас клієнти найкращі – робіть з ними що заманеться.

Кнок

Що заманеться? Ну й ну.

Лікар Парпале

Зараз поясню. Тобто ви не залежите від одного-двох. Бо видужують за пару днів. А коли помирають, зменшують вам заробіток. Ви залежні від усіх, тобто ні від кого. Ось так.

Кнок

Якщо я зрозумів, мені ліпше запасатися рачками й вудкою. Але у вас це все є там, правда? /*Проходжується, роздумуючи. Підходить до чудо-автомобіля, розглядає його і обертається упівбока.*/ Ситуація прояснюється. Ви, шановний колего, відпустили мені клієнтів за пару папірчиків, – а я маю ще їх віддавати. Ваші клієнти такі самі, як ця машина. /*Загадково тарабанить пальцями по ній.*/ Якби хто дав за неї, ну, дев'ятнадцять франків, було б недорого. А вже двадцять п'ять – було б ой як дорого. /*Оглядає авто як покупець.*/ Ой, йой, йой! Дам хіба тридцять. Люблю бути щедрим.

Лікар Парпале

Тридцять? За цей спортивний? І за шість тисяч не відпущу.

Кнок /*Розчарований!*

Я так і гадав! /*Ще раз оглядає авто.*/ Знаєте, не купуватиму цієї штуки.

Лікар Парпале

Я продав би, якщо серйозно!

Кнок

Жаль, жаль. Я думав-гадав переробити на пікап. /*Відходить убік.*/ Тепер про клієнтів... якби був знав, то відмовився б відразу.

Лікар Парпале

Дозвольте, шановний колего, сказати – ви жертва помилкового уявлення.

Кнок

Я сказав би – ваша жертва. Облишмо. Не звик я стогнати. Запрігся в ярмо – буду тягти.

Пані Парпале

В ярмо! Чоловіче, заперечуй, заперечуй.

Лікар Парпале

Помилкове уявлення пана Кнока доведеться розвіювати.

Кнок

Тепер про рати. Три місяці не може бути, бо клієнт річний. Відрегулюймо питання. Так чи ні, але за мене не турбуйтеся – боргів не люблю. Зрештою, усе це не так страшно. То не біль у нирках чи на одному місці.

Пані Парпале

Як? Ви не збираєтесь платити? У призначений час?

Кнок

Я аж підскакую, аби платити. До речі, не нагримаю??? на календар. Понад мої сили – наблизити День вічного боржника.

Пані Парпале

На святого Мішеля?

Кнок

На Мішеля.

Лікар Парпале

Я гадаю – гроші якісь маєте в запасі?

Кнок

Жодних запасів. Живу, як Бог дає. Точніше, хотів би так жити. Крім цього, жаль, у вас мітичні клієнти. І їх відпускаєте мені. А я думав – запроваджу суперсучасні методи. */Трохи подумавши, ніби до себе./* Проблема, яку я побачив, міняє справу.

Лікар Парпале

Отож, шановний колего, коли ви так швидко розчаровуєтесь, знову ваша помилка. Це наслідок недосвідчености. Безумовно, медицина – благодатний ґрунт. Проте врожай сам собою не приходить. Ви ще в юнацьких мріях.

Кнок

Ви, шановний колего, помиляєтесь аж- аж. Насамперед, мені сорок. І мої мрії, як іще маю їх, не юнацькі.

Лікар Парпале

Нехай. Але ж ви ніколи не практикували.

Кнок

Ще раз помиляєтесь.

Лікар Парпале

Як? Хіба ви не казали, що захистили дипломну щойно минулого літа?

Кнок

Так. Тридцять дві сторінки формату А 4 на тему “Про так звані стани здоров’я” з епіграфом, який я приписав Клоду Бернару: “Здорові – це хворі, які цього не усвідомлюють”.

Лікар Парпале

Ми, шановний колего, згодні з ним.

Кнок

Тепер про суть моєї теорії.

Лікар Парпале

Ні, про те, що ви початківець у медицині.

Кнок

Пардон! Кажучи про науку, я, правда, завершив нещодавно. Але моя медична практика двадцятилітня.

Лікар Парпале

Що? Ви так довго працювали у медицині? Ціла вічність!

Кнок

Ні, я починав бакалавром.

Лікар Парпале

Бакалаврів у медицині ніколи не було.

Кнок

Я був бакалавром-філологом, шановний пане.

Лікар Парпале

Ви хіба працювали без диплома й підпільно, га?

Кнок

Навпаки. Відкрито. До того ж, не у глушині, а на території радіусом у сім тисяч кілометрів.

Лікар Парпале

Не розумію.

Кнок

Нічого дивного. Тому двадцять літ я був вимушений залишити навчання на факультеті романських мов і подався працювати у крамницю “Французькі дами”, що в Марселі, у відділ краваток. Потім мене звільнили. І одного разу, коли я був у порту, прочитав оголошення, що до Індії відпливає 1700-тонний пароплав, і їм потрібно лікаря. До речі, без диплома. Скажіть, що ви зробили б у такому випадку?

Лікар Парпале

Ну, звичайно... Нічого.

Кнок

Ви – так. Бо не маєте покликання. А я пішов. Та що не люблю брехати, заявив у бюро найму: “Панове, можу сказати, я лікар, але і не лікар. Ще додаю: не знаю теми дипломної”. Мені відповіли, що їм не треба з дипломами, і мають в носі тему моєї дипломної. Я відразу випалив: хоч я не лікар, проте хочу, – задля престижу й дисципліни, – щоб називали мене бортовим лікарем. Мені відповіли, що у них так не заведено. Але я наполягав на своєму – і то цілих чверть години, – що вимагаю, бо перейшов рамки скромності, називати мене лікарем, на титул якого не мав права. Розмова так пішла, що через три хвилини ми перейшли до питання про платню, яку врегулювали негайно.

Лікар Парпале

І в медицині ви справді були нулем?

Кнок

Зараз усе поясню! Ще в дитинстві страшенно любив читати лікарські й аптечні поради, друковані в газетах. Читав також “Інструкції” на коробках і флаконах з ліками, які батьки приносили додому. Дев’ятирічним хлопцем запам’ятав скарги людей, які нарікали на неможливість випорожнюватися. Ще нині пам’ятаю листа, цікавого, його написала вдова... з Буржа 1897 року на фірму “Американські настоянки Шейперс”. Хочете, процитую?

Лікар Парпале

Дякую. Я вам довіряю.

Кнок

Так, ще з дитячих літ я просяк медичним стилем. Ба більше – на мене немов опустився дух – призначення медицини. Знаєте, на медичному факультеті панує псевдонаука. А я, дванадцятирічним хлопцем, мав точне лікарське чуття. Звідси мій теперішній метод.

Лікар Парпале

Маєте власний метод? Цікаво знати.

Кнок

Знаєте, не для реклами. Зрештою, головне – результат. Ви щойно сказали, що відпускате мені клієнтів з нуля.

Лікар Парпале

З нуля... Пардон! Пардон!

Кнок

Приїжджайте через рік і побачите. Гарантую успіх цього методу. Якщо людина вимушена починати справу з нуля, то тим цікавішим виглядатиме експеримент.

Жан

Пане, пане. */Парпале підходить до водія./* Мабуть, треба розібрати карбюратор.

Лікар Парпале

Гайда, гайда. */Повертається до Кнока./* А що ми почали дискусію, то я попросив водія почистити карбюратор. Все одно має чистити його щомісяця.

Пані Парпале

Коли ви потрапили на пароплав, як зараджували собі?

Кнок

Знаєте, дві ночі перед відплиттям не спав. Мізкував. За шість місяців практики на борту переконався – я мав рацію. До речі, у наших шпиталях докопуються до діагнозу таким самим способом.

Пані Парпале

Справді?

Лікар Парпале

Лікували багатьох?

Кнок

Увесь екіпаж разом з сімома, не надто заможними, пасажирями. Усіх – тридцять п'ять.

Лікар Парпале

А смертельні випадки були?

Кнок

Жодного. До речі, я на це не розраховував. Я за скорочення смертності.

Лікар Парпале

Ми також

Кнок

Ви? Заждіть. Я так би не стверджував. Словом, на мою думку, треба працювати – і попри протилежні аргументи – над збереженням хворих.

Пані Парпале

Коли пан так вважає, то має рацію.

Лікар Парпале

Ну, а хворих було багато?

Кнок

Тридцять п'ять.

Лікар Парпале

Тобто, усі?

Кнок

Авжеж, усі.

Пані Парпале

Тоді, як плив пароплав?

Кнок

Встановили черговість.

Мовчанка.

Лікар Парпале

Ну, признайтесь, ви справжній доктор?... Знаєте... Тут вимагають диплом і можуть бути клопоти... Якщо ви не справжній доктор, то ліпше сказати про це відразу...

Кнок

Я справжній, так би мовити, “доктор-магістр”. Пересвідчившись у правильності свого методу, я мав одне на гадці – як застосувати його на мешканцях міста – і на широку ногу. Я усвідомлював – ступінь магістра медицини – пуста формальність.

Пані Парпале

Але ж ви казали, що нещодавно завершили навчання, правда?

Кнок

Відразу не вдавалося піти вчитися... Треба було заробляти на життя. Я торгував арахісом.

Пані Парпале

Що це таке?

Кнок

Арахіс – це китайський горіх. /Пані Парпале стинає раменами./ Ох, пані, не подумайте, що я торгував на ринку. Я відкрив офіс і склад. Якби пропрацював тоді років з десять, то став би мільйонером. Але мені усе обридло. До речі, з часом кожна справа обриває. Особисто переконаний. Єдине справжнє у житті – медицина, політика, фінанси й релігія. Ще не спробував.

Пані Парпале

Ви не проти випробувати ваш метод тут, у нас?

Кнок

Якби думав інакше, накивав би п'ятами – бачили б мене. Звичайно, у великому місті краще.

Пані Парпале /До чоловіка/

Ліон – місто велике. Може, ти поцікавишся методом пана? Це ні до чого не зобов'язує.

Лікар Парпале

Але пан Кнок, видається, не поспішає його розкривати.

Кнок /Трохи подумавши, до лікаря Парпале/

Пропоную ось що. Замість платити вам Бог зна чим і коли, платитиму ліпше натурою. Тобто, беру вас до себе на вісім днів і ознайомлю зі своєю практикою.

Лікар Парпале /Ображено/

Ви, шановний колего, певне, жартуєте. Через вісім днів ви напишете мені і попросите поради.

Кнок

Навіщо так довго чекати. Негайно потрібна консультація

Лікар Парпале

Будь ласка, шановний колего, запитуйте...

Кнок

Там, у вашому місті, є Бубняр-вістун?

Лікар Парпале

Той, що барабанить для оголошень?

Кнок

Той, той.

Лікар Парпале

Є такий. Часом мерія доручає йому розповсюджувати оголошення. Буває, і люди просять оголошувати про загублений гаманець. Часом просить комерсант – продаж фаянсово-фарфорового сервізу.

Кнок

Гаразд. Скільки мешканців у Сен-Морісі?

Лікар Парпале

У самому місті ніби три тисячі п'ятсот. З навколишніми селами – тисяч шість.

Кнок

А на весь район?

Лікар Парпале

Удвічі більше. Щонайменше.

Кнок

Люди бідні?

Пані Парпале

Та що ви. Зможні. Можна сказати – багаті. Є великі ферми. Є такі, що живуть тільки з процентів чи оренд фільварків.

Лікар Парпале

А скупердяї – пошукати!

Кнок

А як фабрики, заводи?

Лікар Парпале

Майже нема.

Кнок

А торгівля?

Пані Парпале

Бракує хіба крамниць.

Кнок

А торгівельники дуже зайняті?

Лікар Парпале

Та ні! Торгівля переважно лише як додатковий заробіток. Так, аби щось робити.

Пані Парпале

Знаєте, коли жінка за лядою, чоловік займається своїм.

Лікар Парпале

Або навпаки.

Пані Парпале

Не заперечуй. Чоловіки байдикують. По-перше, жінка не знає, що то байдикувати. Для чоловіків – полювання, рибальство, городки, а взимку кав'ярні.

Кнок

Жінки побожні? /Пані Парпале починає реготати./ Для мене це важливо знати.

Пані Парпале

На службу багато хто ходить.

Кнок

А в щоденному житті думають про Бога?

Пані Парпале

Про що ви!

Кнок

Прекрасно! */Замислився./* Чи мають погані звички?

Лікар Парпале

Ви про що?

Кнок

Опіум, кокаїн, спиритизм, содомія, політика?

Лікар Парпале

Ви усе змішали до купи! Ніколи не чув про опіум чи спиритизм. А політика – як усюди.

Кнок

Так. Але чи є ладні підсмалити п'яти батькам, аби тільки здобути голоси на виборах чи витягти гріш?

Лікар Парпале

Богу дякувати, до цього не дійшло.

Кнок

А подружня зрада?

Лікар Парпале

Що? Що?

Кнок

Чи розповсюджена? Особливо активна?

Лікар Парпале

Ваші запитання дивують неабияк! Тут, як всюди, звичайно, трапляються рогаті чоловіки, але їх не багато.

Пані Парпале

Насамперед, це не проста справа. Тут стежать за кожним вашим кроком...

Кнок

Гаразд. Може, щось інше особливе? Приміром, стосовно сект, забобонів, таємних товариств?

Пані Парпале

Було, чимало наших жіночок займалися спиритизмом.

Кнок

Ага! Ага!

Пані Парпале

Збиралися в адвокатки. Крутили стіл.

Кнок

Негідно, негідно. Бридко.

Пані Парпале

Але, здається, припинили.

Кнок

Ага? Тим краще! А, приміром, ворожбитство чи магія? Ну, або ж, старий вівчар повірив – після рукопокладання цап одужав?

Час від часу Жан, захеканий, покручує корбою, потім витирає чоло.

Лікар Парпале

Колись, можливо, але не тепер.

Кнок */Виглядає збуджено, потирає долоні, невпинно походить/*

Висновок один: медичний вік починається. */Підходить до автомобіля./* Шановний колего, чи морально вимагати від цієї машини ще якихось зусиль? Неймовірно тягне до Сен-Моріса.

Пані Парпале

Чого так припекло!

Кнок

Благаю, їдьмо туди.

Лікар Парпале

Що так сильно тягне вас?

Кнок */Тихо походить, потім відповідає/*

Шановний колего, щось мені підказує, що ви там у Сен-Морісі прогавили благодатну ситуацію. І ваша манера працювати – забур'янення там, де мав бути квітучий сад. Ви мали б покидати Сен-Моріс з лантухом золота, з матрацом, набитим облігаціями. А ви, пані, з трьома низками перлів на шії. І обоє в лімузині останньої моделі. */Вказує на мотлох./* А не на такому пам'ятнику ранішніх зусиль сучасного генія.

Пані Парпале

Лікарю, ви що – жартуєте?

Кнок

Пані, жартувати у такому випадку це – жорстоко.

Пані Парпале

Але ж це гидко! Альбере, чуєш?

Лікар Парпале

Вважаю, що доктор Кнок належить до фантазерів, та ще до психопатів. Він іграшка екстремальних збуджень. На перемовинах моє місце не вартувало двох су. Тепер золоте дно. */Стенає раменами/.*

Пані Парпале

Ти, друже, також надто впевнений у собі. Хіба я не казала, що у Сен-Морісі, якщо покрутитися, можна не просто животіти?

Лікар Парпале

Гаразд, гаразд, гаразд! Приїду через три місяці. На оглядини. Тоді зобачимо, що буде з доктором Кноком.

Кнок

Авжеж. Через три місяці приїжджайте. Матимемо час для розмови. Але ж, благаю, їдьмо негайно.

Лікар Парпале /До Жана сором'язливо/

Готові?

Жан /Стисло/

О! Та я зараз, зараз. Але я не впевнений, що ми самі впораємося запустити двигун!

Лікар Парпале /Наполягає/

Як це?

Кнок /Похитує головою/

Для цього потрібні сильні-сильні хлопці.

Лікар Парпале

Може, підштовхнемо?

Жан /Невпевнено/

Може.

Лікар Парпале

Ось так. Ми тут на рівному місці. Двадцять метрів. Я беруся за кермо, а ви штовхайте.

Жан

Гаразд.

Лікар Парпале

Потім, у потрібний момент, вистрибнете на підніжок. Згода? /Підходить до всіх./ Так ось. По машинах, шановний колего, по машинах. Я буду за кермом. Жан, справжній Геркулес, запустить двигун без корби. Так би мовити, автоматичним способом... Бо електричну енергію замінять його м'язи. Вони у нього наелектризовані. Це правда. /Жан усім тілом наліг на кузов авта./

ДІЯ ДРУГА

*У колишньому помешканні Парпале. Тимчасове приміщення Кнока.
Стіл, крісла, книжкова шафа, шезлонг. Чорна шкільна дошка. Умивальник.
На стіні кілька анатомічних та гістологічних плакатів.*

Ява перша

Кнок, місцевий Бубняр-вістун

Кнок /Сидить, глянув на кімнату й пише/

А це ви, тутешній Бубняр?

Бубняр /Стоїть/

Так, пане.

Кнок

Називайте мене доктором. Відповідайте "так, докторе або "ні, докторе".

Бубняр

Добре, докторе.

Кнок

Коли про мене на вулиці, то не забувайте додавати: "Доктор казали", "Доктор зробили..." Для мене це важливо. Коли між людьми згадували доктора Парпале, то якими словами характеризували його?

Бубняр

Казали: “Чоловік порядний, але не дуже сильний”.

Кнок

Не про це я. Чи називали його “доктором”?

Бубняр

Ні. “Пан Парпале” або “Медик”, або “Равашоль”.

Кнок

Чому “Равашоль” “?

Бубняр

Його так прозивали. Ніколи я над цим не задумувався.

Кнок

А чому не вважали його дуже сильним?

Бубняр

О! Як на мене, він дуже сильний. А як на інших, здається, ні.

Кнок

Ого!

Бубняр

Коли приходили до нього хворі, нічого не знаходив.

Кнок

Що саме?

Бубняр

Що хто мав. На дев’ятий раз з десяти відсилав хворого й казав: “Анічичирк. Завтра, друже, будете здоровісінький”.

Кнок

Невже!

Бубняр

Або так. Ніби слухав скарги, і казав “так, так”, “так, так”. Тоді починав балакати про щось інше. І так з годину. Приміром, про своє авто.

Кнок

Так ніби хворий прийшов для цього!

Бубняр

Поза тим, призначав лік на чотири су. Бувало, простий настій. Знаєте, хворому, який витратив вісім франків за одну консультацію, не до душі лік на чотири су. Найдурнішому не треба лікаря, аби пити якусь бурду.

Кнок

Те, що чую, робиться недобре. Але я вас запросив задля справи. Скільки ви брали з доктора Парпале, коли він просив подати оголошення?

Бубняр /Гірко/

Ніколи не просив.

Кнок

Ого! Що ви таке кажете? Упродовж тридцяти літ свого перебування тут?

Бубняр

Жодного оголошення за тридцять літ. Присягаю.

Кнок /Піднімається, з папірцем в руці/

Ви, напевне, забули. Не вірю. Словом, скільки берете?

Бубняр

Три франки за малий обхід і п'ять за великий. Може, для вас задорого. Але то робота. Знаєте, я порадив би панові...

Кнок

“Доктору”.

Бубняр

Я радив би доктору, різниця мала – два франки, ліпше великий. Більше користі.

Кнок

В чому різниця?

Бубняр

Коли малий обхід – я стаю п'ять разів: перед мерією, поштою, готелем “Ключ”, на злодійському перехресті та ще поблизу ринку. Коли великий обхід – то одинадцять разів, бо має значення...

Кнок

Згода. Беру великий. Сьогодні вранці зможете?

Бубняр

Та я негайно можу, якщо бажаєте...

Кнок

Ось текст оголошення. /Подає/

Бубняр /Розглядає текст/

Я звик до почерків. Але волів би – прочитайте його перший раз.

Кнок /Повільно читає, Бубняр слухає як професіонал своєї справи/

“Доктор Кнок, наступник доктора Парпале, вітає мешканців міста й району Сен-Моріса і має честь повідомити, з філантропічних мотивів і задля подолання тривожного прогресу недуг усіх типів, які заповнили наші сторони, колись дуже здорові...”

Бубняр

О так, чиста правда!

Кнок

“... що він кожного понеділка вранці, від дев'ятої тридцять до одинадцятої тридцять, даватиме зовсім безкоштовно консультації мешканцям району. Для осіб поза районом консультація коштуватиме вісім франків і без змін.”

Бубняр /Бере папірець з належною повагою/

Ну що ж! Думка хороша! Оцінять належно! Думка благодійника! /Міняє тон/. Але, знаєте, нині понеділок. Якщо оголошувати сьогодні вранці, то треба починати через п'ять хвилин.

Кнок

Гадаєте, негайно?

Бубняр

Та ви, мабуть, не подумали, що понеділок – ярмарковий день? Наїде половина району. Оголошення почують усі. До вас посуне сила народу.

Кнок

Нічого, яюсь зараджу.

Бубняр

Це ще не все. Сьогодні ярмарковий день, і ви матимете шанс прийняти не одного клієнта. Пан Парпале приймав тільки цього дня. */По-змовницьки/* Якщо прийматиме те без...

Кнок

Друже, зрозумійте, для мене головне, аби люди дбали про здоров'я. Якби я хотів заробляти, то міг би і в Парижі або в Нью-Йорку.

Бубняр

Ого! Ви добре все обміркували. Тут не дуже дбають про себе. Ніхто не дослухається до здоров'я, надриваються. Щойно біда, тоді починають чухатися. То так, як з тваринами буває.

Кнок

Ви, друже, міркуєте дуже правильно.

Бубняр */Надувся/*

О! Я вмю мізкувати. Не потребую окремих інструкцій. Навіть є вчені, яким не вмитися до мене. Пан мер, назву бодай його, знає, що я кажу. Якось може розкажу, пане...

Кнок

“Докторе”.

Бубняр */Окрилений/*

Докторе!... Якось пан префект, власною персоною, завітав до мерії, у велику залу шлюбів, і саме в момент, коли мали засвідчити справу – заступник мера, не називатиму його, і пан Мішалон, і тоді...

Кнок

І тоді пан префект відразу збагнув, з ким має справу, бо бубняр виявився найрозумнішим серед них, насправді їм далеко до бубняра, хоча себе мали за мудріших. І хто не зумів доладно виступити? Пан мер.

Бубняр */Збуджений/*

Так! Саме так було! Присягаю, ви десь там були, заховалися в куточку.

Кнок

Друже, я там не був.

Бубняр

Тоді хтось вам усе розказав. І то був непростий чоловік, га? */Кнок робить дипломатичний жест/*. Не станете заперечувати, що нещодавно мали розмову з паном префектом?

Кнок усміхнувся.

Кнок */Стоячи/*

Так ось. Розраховую на вас, друже. І то дуже, дуже, правда?

Бубняр */Вагаючись/*

Я після обходин не зможу відразу до вас завітати або прийду надто пізно. Чи ви, може, з доброї ласки проконсультуєте мене зараз?

Кнок

Гм... авжеж. Але поспішаймо. У мене зустріч з паном Бернаром, вчителем, потім з паном Муске, аптекарем. Мушу прийняти їх ще до появи людей. На що скаржитесь?

Бубняр

Заждїть. Мушу подумати! */Сміється/*. Ось. Після обїду, буває, відчуваю в цьому місці свербіж. */Показує на пупок/*. Лоскоче, точніше, шкребе.

Кнок /Удавано дуже уважний/

Подумайте. Не плутаймо. Лоскоче чи шкребе?

Бубняр

Шкребе. /Задумався/. Але також і лоскоче, трішки.

Кнок

Точно покажіть де.

Бубняр

Тут.

Кнок

Тут.. де саме?

Бубняр

Тут. А може... Між тут і тут.

Кнок

Точно посередині між тут і тут?... Може, трохи лівіше від місця, де мій палець?

Бубняр

Здається, так.

Кнок

Болить, коли я натискаю пальцем?

Бубняр

Так. Здається, заболіло.

Кнок

О! О! /Розмірковує, нахмурившись./ Чи більше шкребе після споживання телячої голови в оцті?

Бубняр

Телячої голови ніколи не їв. Але, здається, якби з'їв її, то таки зашкребло б.

Кнок

Ага! Ага! Це дуже важливо. Ага! Ага! Скільки вам літ?

Бубняр

П'ятдесят один, пішло на п'ятдесят два.

Кнок

Ближче до п'ятдесяти двох чи до п'ятдесяти одного?

Бубняр /Розгублено/

Ближче до п'ятдесяти двох. Буде в кінці листопада.

Кнок /Кладе руку йому на рамено/

Друже, сьогодні виконуйте роботу як завжди. Увечері лягайте до ліжка якнайраніше. Завтра вранці лежіть. Забіжу оглянути. Для вас мої відвідини безкоштовні. Але нікому про це ні слова. Для вас роблю виняток.

Бубняр /Витягає носовик/

О! Йой, пожую тютюн.

Кнок

Забороняю. Вино полюбляєте?

Бубняр

Не зловживаю.

Кнок

Ні краплини. Одружений?

Бубняр

Так, докторе /*Витирає чоло.*

Кнок

Тут також треба дуже помірковано, га?

Бубняр

А їсти можна?

Кнок

Сьогодні працюєте, то можна трохи юшки. Від завтра перейдемо до серйозних обмежень. Поки що виконуйте те, що я сказав.

Бубняр /*Знову витирає чоло*/

Може, як вважаєте, я вже піду ляжу до ліжка? Щось не дуже добре почуваюся.

Кнок /*Відчиняє двері*/

Тримайтеся! У вашому випадку вам не можна лягати у ліжко між сходом і заходом сонця. Ідіть робіть оголошення, так ніби ніщо не сталося. Спокійно дочекайтеся вечора.

Бубняр виходить. Кнок проводить його.

Ява друга

Кнок, вчитель Бернар

Кнок

Добривдень, пане Бернаре. Я не дуже зловживаю вашим часом, запросивши?

Бернар

Ні, ні, докторе. Я звільнився на хвилику. Зараз перерва, там замінять мене.

Кнок

Не терпиться побалакати з вами. На нас чекає не одна справа. Всі невідкладні. Я аж ніяк не наважився б перервати цінну співпрацю, яка була між вами і моїм попередником.

Бернар

Співпрацю?

Кнок

Зважте, я не такої, аби нав'язувати ідеї чи зводити нанівець зроблене до мене. Насамперед, саме ви будете дороговказом.

Бернар

Не второпаю...

Кнок

Поки що про найважливіше. Якщо потрібно, удосконалимо пізніше.

Кнок сідає.

Бернар

Але...

Кнок

Щодо реклами, чи зустрічей з людьми, чи наших особистих розмов, ваші слова, ваш час – усе це також моє.

Бернар

Знаєте, докторе, не зовсім розумію, на що ви натякаєте.

Кнок

Просто хочу сказати, що бажаю підтримувати безпосередній зв'язок з вами, нехай упродовж мого звикання тут.

Бернар

Щось не вловлюю до кінця.

Кнок

Ще б пак! З доктором Парпале хіба ви не перебували у постійних товариських стосунках?

Бернар

Час від часу зустрічалися в кафе готелю “Ключ”. Грали в більярд.

Кнок

Я не про такі стосунки.

Бернар

Інших не було.

Кнок

Але... але... яким чином ви разом займалися просвітою гігієни, медицини у сім'ях... хіба знаю! Хіба немає тисячі спільних обов'язків між лікарем і вчителем?

Бернар

Ми ні про що між собою не домовлялися у цій справі.

Кнок

Як то так! Ви вирішували усе кожен зокрема?

Бернар

Справа геть проста. Ми ніколи про таке навіть не думали. Вперше чую про подібне в Сен-Морісі.

Кнок /*Невдоволено здивований!*

Ого!... Якби не чув цього з ваших уст, не повірив би.

Мовчанка.

Бернар

Мені неприємно, що вас розчарував, але не я мав брати ініціативу в руки, гадаю, згоджується, навіть якби був подумав про таке, навіть якби школа залишала досить вільного часу...

Кнок

Безперечно! Ви чекали на поклик, а його не було.

Бернар

Коли мене будь-що просили, я ніколи не відмовляв.

Кнок

Пане Бернаре, знаю, знаю. */Мовчанка./* Такий тут нещасний народ, покинутий увесь сам на себе щодо гігієни й профілактики!

Бернар

Господи!

Кнок

Даю голову на відсіч, тут п'ють воду, не думаючи про мільярди бактерій, які ковтають.

Бернар

О! Звичайно.

Кнок

Чи тут знають, що таке мікроб?

Бернар

Надто сумніваюсь! Одне-два чули це слово, але уявляють собі різновид мухи.

Кнок */Підводиться/*

Який жах. Пане Бернаре, послухайте. Ми, і я і ви, безсилі виправити за вісім днів цілі роки... скажімо, безтурботности. Але треба щось робити.

Бернар

Не перечу. Тільки побоююся, що не надто прислужуся вам.

Кнок

Пане Бернаре, одна людина, яка добре вас знає, розказала, що вам притаманна значна вада: скромність. Лише не знаєте, що володієте моральним авторитетом і особистим впливом. Такого ще пошукати. Пробачте, що сказав про це. Нічого серйозного не станеться тут без вас.

Бернар

Докторе, переборщуєте.

Кнок

Зважте! Я і без вас лікуватиму хворих. Але хвороба? Хто допоможе мені її долати, виявляти? Хто щохвилини попереджатиме нещасних городян про небезпеки, які чигають на їхній організм? Хто навчить їх – перед смертю пізно викликати лікаря?

Бернар

Тут людина не береже свого здоров'я. Не заперечую.

Кнок */Запалюється/*

Почнімо від початку. Привіз матеріал для бесід з просвітньої роботи, дуже докладні записи, чіткі діяпозитиви й фільмоскоп. Поскладайте усе це, як зможете. Приміром, для початку, можна провести невеличку лекцію, напишіть її собі, Боже, аби була вельми приємна, на тему про тифоїдну гарячку, її невідомі чинники: вода, хліб, молоко, устриці, овочі, салат, порох, задуха тощо. Також про тижні й місяці інкубаційного періоду, без проявів. Про негайні смертельні випадки від неї. Про наступні страшні ускладнення від неї. Усе це проілюструвати яскравими зображеннями: особливо збільшені бацили, деталі тифоїдного посліду, заражені вузли, кишкові перфорації. Тільки не в чорно-білому зображення, а в кольорах. Рожевих, каштанових, жовтих і зеленувато-білих. Самі добирайте. */Сідає./*

Бернар */Схвильовано/*

Це... я дуже вражений... Якби я занурився у цю справу, то перестав би спати.

Кнок

Саме цього й треба. Маю на увазі: такий вплив маємо справити на слухачів. Ви, пане Бернаре, зарадите собі. Нехай люди сплять! */Нагнувся над ним/*. Бо їхня помилка – це спати, у повній манливій безпеці, після якої їх розбудить грім хвороби.

Бернар */Затремтів, поклавши руку на стіл і глянувши вбік/*

У мене самого не дуже міцне здоров'я. Батькам не легко давалося моє виховання. Знаю добре, на діяпозитивах, мікроби в репродукціях. Але, зрештою...

Кнок */Ніби незважаючи на почуте/*

Кого перша лекція залишить байдужим, я проведу другу з невимушеним заголовком: “Носії мікробів”. Тоді доводитиму, якнайстаранніше, на матеріалі реальних фактів, що можна прогулюватися, маючи обличчя-яблучко, рожевий язик, прекрасний апетит, і тримати у всіх закутках тіла трильйони бацил останньої пошести, здатної заразити усю область. */Стає на ноги/*. Я, підкований теоретично й практично, відразу буду підозрювати першого ліпшого як носія бактерій. Ви, приміром, не сумніваюся, є одним з них.

Бернар */Підводиться/*

Я! Докторе...

Кнок

Хотів би знати, хто після другої коротенької бесіди незадоволено крутитиме носом.

Бернар

Докторе, вважаєте, що я носій мікробів?

Кнок

Не конче ви. Я так для прикладу сказав. Але чую голос пана Муске. До зустрічі, пане Бернаре, і дякую за ваше розуміння, не сумнівався.

Ява третя

Кнок, аптекар Муске

Кнок

Шановний пане Муске, сідайте. Вчора я не встиг добре побачити вашу аптеку. Але не потрібно багато часу, аби констатувати добірне устаткування, ідеальний порядок, який панує там, і сучасність у кожній дрібниці.

Муске */Одягнений дуже скромно, навіть неохайно/*

О! Докторе, ви надто щедрий на слова!

Кнок

Я приймаю близько до серця такі речі. Як на мене, лікар, який не має підтримки першорядного аптекаря, то як генерал, що пішов на війну без артилерії.

Муске

Приємно чути, що ви так високо цінуєте нашу професію.

Кнок

Уявляю собі, як ваша справа напевне отримує гідну компенсацію, і ви заробляєте щорічно щонайменше двадцять п'ять тисяч.

Муске

Прибутку? О! Господи! Якби тільки половину цього!

Кнок

Шановний пане Муске, перед вами тут не фіскальний агент, а товариш, сказав би колега.

Муске

Докторе, гадаю, я вас не образив. Я, на жаль, сказав правду. */Мовчанка./* Ледь-ледь перевишую десять тисяч.

Кнок

Мусите знати, це скандально! */Муске сумно стенає раменами./* Цифра двадцять п'ять тисяч, як я думаю, це мінімум... Може, є конкуренти?

Муске

Жодного. В окрузі п'яти льє.

Кнок

Тоді? Вороги?

Муске

Не чув про таких.

Кнок */Пошепки/*

А раніше не було у вас паршивого випадку... забавляння... п'ятдесят грамів опіюму замість рицинової олії?... Заміну роблять легко.

Муске

Не було найменшого інциденту. Повірте, будь ласка, за двадцять літ праці.

Кнок

Ну... ну... Інші гіпотези недоречні... Мій попередник..., хіба не справлявся з обов'язками?

Муске

Залежно як дивитися.

Кнок

Шановний пане Муске, ще раз кажу, розмова тільки між нами.

Муске

Лікар Парпале – чудова людина. Між нами встановилися якнайкращі теплі стосунки.

Кнок

Але з його рецептів не складеш грубу книгу?

Муске

Правду кажете.

Кнок

Оцінюючи все те, що я знаю про нього, зринає питання, чи він взагалі вірив у медицину.

Муске

На початках я щиро робив усе можливе. Коли люди приходили до мене і скаржилися на здоров'я, а я бачив, що хвороба серйозна, я їх відсилав до нього. І привіт! Вони більше до мене не заходили.

Кнок

Що розкажете, мене разить дужче, ніж можна уявити собі. Шановний пане Муске, ви і я маємо найкращі у світі професії. Хіба не сором – скидати нашу працю з вершин процвітання та багатства, куди довели її наші попередники? На уста напрошується слово "саботаж".

Муске

Авжеж, точно. Крім заробітку є ще сумління, не так, як у бляхаря та бакалійника. Запевняю, докторе, моїй дружині не легко дозволити собі придбати капелюшки й шовкові панчохи, що демонструє щотижня в неділю жінка коваля.

Кнок

Друже, помовчіть, мені важко на душі. То так, ніби дружина голови канцелярії змушена прати білизну продавчині хліба, аби заробити на булку.

Муске

Якби пані Муске була тут, ваші слова зворушили б її.

Кнок

У цьому районі ми не маємо права, і ви і я, скніти.

Муске

Ваша рація.

Кнок

Мій принцип такий – усі мешканці району – наші *inco facto* сталі клієнти.

Муске

Усі? Це надто.

Кнок

Я сказав – усі.

Муске

Звичайно, у той чи інший момент життя кожен може стати нашим клієнтом, але принагідно.

Кнок

Принагідно? Зовсім ні. Постійний клієнт – то вірний клієнт.

Муске

Але ж він має захворіти!

Кнок

“Захворіти” – це віджило поняття, яке не витримує критики перед викликами сучасної науки. Здоров’я – то тільки слівце. Його треба просто викинути зі словника. Я, приміром, сприймаю людей як носіїв тих чи інших недуг, недуг, які, розвиваються і більш-менш швидко. Звичайно, якщо людям казати, що вони почуваються добре, то вони відразу вам повірять. Але ви їх обдурюєте. Єдиний вихід для вас – це казати, що лікуєте надто багато хворих і нових не приймаєте.

Муске

Зрештою, ваша теорія прекрасна.

Кнок

Вона дуже і дуже сучасна, пане Муске. Подумайте над нею. Вона близький родич чудової ідеї про загартовану націю, а це сила нашої держави.

Муске

Ви, докторе Кноку, мислитель. Знаєте, матеріялістам буде нелегко доводити протилежне. Світом керує думка.

Кнок /Підводиться/

Послухайте. */Обидва стоять. Кнок обхопив руки Муске./* Я, може, наївний. Колись, може, прийде гірке розчарування. Але якщо через рік ви кожного дня не зароблятимете

чистими двадцять п'ять тисяч франків, якщо пані Муске не матиме спідниць, капелюшків та панчішок, відповідно до свого становища, то я вимагаю від вас – прийти й вчинити скандал тут. Я навіть підставлю дві щоки під ляпаса від вас.

Муске

Шановний докторе, я був би негідником, якби не відчував до вас щирої вдячності, і вважав би себе паскудою, якби не взявся допомагати вам щосили.

Кнок

Авжеж, авжеж. Розраховуйте на мене, а я на вас.

Ява четверта

Кнок, жінка в чорному

Їй сорок п'ять, видно, що скупа, як властиво селянкам, і має закрепи.

Кнок

О! Ось і на консультацію. /До почекальні./ Уже з десять? Попередьте наступних, що після пів на дванадцятку не прийматиму нікого. Хіба на безкоштовну консультацію. А це ви перша, пані? /Запрошує жінку в чорному й зачинає за собою двері./ Ви з нашого району?

Жінка в чорному

Я з околиці.

Кнок

Сен-Моріса?

Жінка

Я з великої ферми, що по дорозі на Люшер.

Кнок

Ви власниця ферми?

Жінка

Так, чоловікова й моя.

Кнок

Якщо ви самі доглядаєте ферму, то роботи багато.

Жінка

Пане, лише подумайте! Вісімнадцять корів, два бики, два буйволи, кобила й жеребець, шість кіз, з десяток свиней. Та ще курник.

Кнок

О! Господи! І без слуг?

Жінка

Боже милосердний, є. Три хлопці, одна служниця і ще беремо тимчасових у гарячу пору.

Кнок

Співчуваю. Певне, часу не вистачає для особистої гігієни?

Жінка

О! Ні.

Кнок

Попри все, зі здоров'ям не все в порядку.

Жінка

Не те слово. Я сказала б – втомилася.

Кнок

Авжеж, кажете, втомилися. */Підходить до неї./* Покажіть язика. У вас не дуже добрий апетит.

Жінка

Ні.

Кнок

У вас закрепи.

Жінка

Так, часто.

Кнок */Прослуховує її/*

Опустіть голову. Дихайте. Кашляйте. Ви в дитинстві не падали з драбини?

Жінка

Не пригадую.

Кнок */Постукує по плечах, нагинає спину, сильно натискає на поперек./*

Не поболує тут, коли лягаєте спати? Наприклад, ломить?

Жінка

Так. Іноді.

Кнок */Продовжує прослуховувати/*

Маєте згадати. То була велика драбина.

Жінка

Може, може.

Кнок */Упевнено/*

Драбина на три з половиною метри, приперта до стіни. Ви падали горілиць. На ліву сідницю припало, на щастя.

Жінка

О! Так!

Кнок

Ви відвідувала доктора Парпале?

Жінка

Ні. Жодного разу.

Кнок

Чому?

Жінка

Він не давав безкоштовних консультацій.

Мовчанка.

Кнок */Просить її сісти/*

Чи ви усвідомлюєте, що з вами діється?

Жінка

Ні.

Кнок /*Сідає навпроти!*

Тим краще. Хочете одужати чи не хочете?

Жінка

Хочу.

Кнок

Вважаю за потрібне відразу вас попередити. Буде дуже довго й дуже дорого.

Жінка

О! Господи! Але чому?

Кнок

Тому що людина не позбувається за п'ять хвилин недуги, яку носить у собі упродовж сорока років.

Жінка

Уже сорок?

Кнок

Авжеж, після падіння з драбини.

Жінка

І скільки коштуватиме лікування?

Кнок

Які тепер ціни на телят?

Жінка

Залежить від ринку й ваги. Але не буде більше як чотириста... п'ятсот франків.

Кнок

А важкі свині?

Жінка

Є такі, за які дають більше тисячі.

Кнок

Так ось! Винесе лікування приблизно на дві свині й двох телят.

Жінка

О! Ля-ля! Приблизно три тисячі франків? Це сумно, Богородице ясна!

Кнок

Може, краще піти на прощу, не перечитиму.

Жінка

О! Проща! Також дорого і часто нічого путнього. /*Мовчанка.*/ Але що в мене такого страшного?

Кнок /*Дуже чемно!*

Усе поясню на чорній дошці. /*Підходить до дошки й щось рисує.*/ Ось це ваш спинний мозок, у розрізі, дуже схематично. Правда? Бачите тут пучок Тюрка, а тут стовбур Кларка? Бачите? Так ось! Коли ви впали з драбини, ваш Тюрк і ваш Кларк перекрутилися /*Рисує стрілки!*/ на кілька десятих міліметра. Ви, може, скажете, що це небагато. Авжеж. Але відхилення небезпечне. Крім цього, тут виникає посіпування, яке впливає на нервову сітку.

Витирає пальці.

Жінка

О! Господи! Господи милосердний!

Кнок

Звичайно, не помрете завтра-позавтра. Можна почекати.

Жінка

О! Ля-ля! Навіщо я падала з тої драбини!

Кнок

Я подумав, може, залишити все в цьому стані. Гроші не легко даються. А старість прийде ще не скоро. Нехай щасливими будуть роки старости!

Жінка

А лікуючи... не дуже детально, зможете дешевше?... Але, аби було все ж таки добре.

Кнок

Можу запропонувати ось що. Буду оглядати вас. Майже нічого не будете платити. По кількох днях ви самі переконаєтесь – справа погіршується. Тоді вирішите, що робити.

Жінка

Добре, гаразд.

Кнок

Гаразд. Повертайтеся додому. Ви на авто?

Жінка

Ні. Я пішки.

Кнок /Сидить за столом, випишує рецепт/

Мусите замовити авто. Щойно зайдете додому, негайно лягайте в ліжко. В кімнаті — найкраще самій. Зачиніть віконниці, затягніть штори, аби світло не разило. Не дозволяйте, аби з вами розмовляли. Тиждень без твердої страви. Можна склянку мінеральної води щодві години. Від сили половина сухаря, вранці й увечері, замочивши у молоці на дні горнятка. Але раджу і без сухаря. Тепер не скажете, що я випишу вам дорогі ліки! В кінці тижня побачимо, як ви почуваетесь. Якщо будете бойова, якщо сили й веселість повернуться, отже недуга не така страшна, як можна було очікувати, і я перший вас заспокою. Якщо, навпаки, ви відчуватимете загальну слабкість, важку голову і небажання вставати з ліжка, отже, жодного сумніву. Ми розпочнемо лікування. Домовились?

Жінка /Зітхаючи/

Як вважаєте.

Кнок /Вказує на рецепт/

Записав на папері що робити. Незабаром навідаюся до вас. /Подає рецепт і відводить до дверей./ /До присутніх у передпокою./ Марієто, допоможіть пані зійти сходами і викликати авто.

Видно обличчя присутніх, вражених переляком і повагою жінки в чорному.

Ява п'ята

Кнок, жінка у фіолетовому

Їй шістдесят. Усе вбрання фіолетове. Спирається на палицю альпініста.

Жінка у фіолетовому /Гордовито/

Докторе, ви, певне, здивовані, що я прийшла.

Кнок

Авжеж, пані, трохи.

Жінка

Те, що пані Понс, з дому Лемпумас, завітала на безкоштовну консультацію — річ геть надзвичайна.

Кнок

Це для мене неабияка честь.

Жінка

Ви, мабуть, думаєте, що це наслідок сучасного безладдя. У той час, коли безліч нероб і торгівців свиньми ганяють на автомобілях і розпивають шампанське з акторками, панна Лемпумас з родини, яка сягає, покоління за поколінням, вісімнадцятого століття, а колись володіла половиною цього краю та ще мала родинні зв'язки з усією аристократією та найвищою буржуазією наших сторін, тепер змушена стояти в черзі разом з бідняками та біднячками Сен-Моріса? Признавайтесь, докторе, такого ще світ не знав.

Кнок */Запрошує її сісти/*

Ще б пак, пані.

Жінка

Не казатиму, що мій прибуток такий, як був раніше, що тримаю шість слуг та конюшню з чотирма кіньми. Це було правилом нашого дому аж до смерті дядька. Я навіть була вимушена продати торік землю “Мішуй” на сто шістдесят гектарів, яку я успадкувала від бабусі по маминій лінії. Назва “Мішуй” греко-латинська. Так вважає настоятель нашої церкви. Походить, вочевидь, від латинського “мікодіум”, що означає: ненависть до грибів, бо їх ні разу не знаходили на наших землях, так ніби ґрунт цурався їх. Авжеж, разом з податками й доглядом вона давала мені смішну суму. Так, після смерті чоловіка почали наймані фермери неабияк зловживати, платячи щораз менше за найменший клаптик. Я була сита-сита-сита від цього! Докторе, чи не вважатимете, що врешті-решт я правильно вчинила, коли продала її?

Кнок */Не перестаючи уважно слухати/*

Пані, я так вважаю. Зокрема, якщо ви любите гриби, і якщо, з іншого боку, ви розумно вклали гроші.

Жінка

Ой! Ви натиснули на болюче місце, в саму рану! І вдень і вночі питаю себе, чи розумно вклала. І сумніваюся. Страшенно. Я послухала отого товстуну нотаріуса, бо ніби найкращий у нас. Але вважаю його дурнішим за столик, який крутить його шанована дружина. Ви ж бо знаєте, столик не раз обдурював духів. Зокрема, я придбала купу акцій вугільної компанії. Докторе, що думаєте про вугільну компанію?

Кнок

Взагалі, задум прекрасний, може, спекулятивний, залежно від непередбачуваного подорожчання, після чого виникає незрозуміле здешевлення.

Жінка

О! Господи! У мене мороз по шкірі. Видається, я придбала їх за найвищу ціну. Витратила понад п'ятдесят тисяч франків. Крім цього, вкладати таку суму у вугільну компанію — божевілля, якщо не мати гарного забезпечення.

Кнок

Гадаю, справді, це не принесе більше, ніж одну десяту від загальної суми.

Жінка

Ох? Не більше однієї десятої? Але якщо не більше, то хіба це не божевілля?

Кнок

Ні, не божевільля.

Жінка

Докторе, аж легше стало. Мені бракувало підтримки. Ви не повірите, скільки гризоти маю з тим побутом. Іноді кажу собі – мушу знайти інше заняття, аби забутися. Докторе, людська природа – то чисте нещастя. Записано ж бо – можна позбутись одного клопоту, знайшовши інший. Але принаймні в процесі зміни стає легше. Хочеться не гризтися цілий день квартирантами, фермерами й своїми титулами. Не маю права, в свої літа, займатися любовними справами – о! о! о! – чи податися у кругосвітні мандри. Але ви, без сумніву, чекаєте на пояснення, чому я вистояла у черзі на безкоштовну консультацію?

Кнок

Яким би не був мотив, пані, він точно чудовий.

Жінка

Ось! Я надумала подати приклад. Ви, докторе, керуетесь прекрасним шляхетним натхненням. Але я знаю місцевих. Я подумала: вони сором'язливі й не підуть. І пан зостанеться на бобах. Я ще подумала: “Якщо вони побачать, що графиня Понс, з роду Лемпумас, не вагаючись, пішла на відкриття безкоштовних консультацій, то відкинуть сором і висунуть носа з хати”. Бо за моїм кожним рухом стежать і обговорюють його. Це само собою зрозуміло.

Кнок

Пані, ваш вчинок заслуговує похвали, дякую.

Жінка */Піднімається, ніби хоче іти геть/*

Докторе, мені дуже приємно познайомитися з вами. Вдома сиджу, не виходячи, щодня пополудні. Ми збираємося погомоніти навколо старовинного чайника часів Людовіка XV. Я успадкувала той чайник від прабабусі. Завжди на вас чекатиме одне горнятко. */Кнок схилив голову. Вона прямує до дверей/*. Знаєте, насправді мене просто дістали квартиранти й мої титули. Цілі ночі не можу заснути. Так втомлюсь, що аж. Докторе, може, знаєте секрет, як заснути?

Кнок

Уже давно мучить безсоння?

Жінка

Дуже, дуже давно.

Кнок

Докторові Парпале про це казали?

Жінка

Не раз.

Кнок

І що він вам на це?

Жінка

Читати щовечора три сторінки Цивільного кодексу. Жарт. Доктор ніколи не був серйозним.

Кнок

Мабуть, не мав рації. Бо є випадки безсоння, причина яких надзвичайно поважна.

Жінка

Невже?

Кнок

Причина безсоння — суттєве порушення внутрішньо-мозкового кровообігу, зокрема пошкодження судин, відомих як “димовий канал люльки”. У вас, пані, очевидно, артерії мозку в такому стані.

Жінка

О! Боже! Димовий канал! Докторе, вживаю тютюн. То через нього? Полюблюю нюхати.

Кнок

Цей пункт належить перевірити. Ще одна причина безсоння – глибокий постійний напад сірої речовини через невралгію.

Жінка

Ой, який жах. Поясніть, докторе.

Кнок /*Дуже поважно!*

Уявіть собі краба або спрута, або гігантського павука, які вас безупинно гризуть, смочуть і тихо роз’їдають ваш мозок.

Жінка

Ох! /*Падає у фотель!*. Такий страх, що як не впасти. Напевне, так воно і є. Я відчуваю. Докторе, благаю, краще відразу вбийте мене. Укол, укол! Або ліпше не покидайте мене. Відчуваю – я сповзаю у безодню страху. /*Мовчанка.*/ Мабуть, невиліковно? Смертельно?

Кнок

Ні.

Жінка

Надія на одужання є?

Кнок

Звичайно, але не так скоро.

Жінка

Докторе, не обдуріть мене. Потрібна правда.

Кнок

Усе залежить від регулярного й тривалого лікування.

Жінка

Але що лікувати? Канал чи павука? Бо я відчуваю – у моєму випадку, мабуть, павук.

Кнок

Можна і те і те. Я не вселяв би надії пересічному хворому, який не має ні часу, ні засобів для лікування за найсучаснішою методикою. Але з вами інакше.

Жінка /*Підводиться!*

Ох! Я буду дуже слухняною хворою, докторе, лагідним песиком. Згоджуюся на будь-які процедури, аби тільки не дуже боліло.

Кнок

Жодного болю. Тут застосовують радіоактивність. Найбільша складність – це терпіти, дуже розумно, лікування упродовж двох-трьох років, і ходити до лікаря, який невідступно стежитиме за процесом одужання, за детальним розрахунком радіоактивних доз. Та ще здійснювати щоденні візити.

Жінка

Ох! Я... я терпітиму. Але ви, докторе, певне, не захочете займатися мною стільки часу.

Кнок

Захочете! Захочете! Я тільки цього й хочу. Йдеться про можливість. Мешкаєте далеко?

Жінка

Та що ви, два кроки. Будинок навпроти мерії.

Кнок

Спробую заскакувати до вас щоранку. Крім неділі. І понеділка, бо консультую пацієнтів.

Жінка

Але хіба, без двох днів, не буде надто велика перерва? Я не матиму догляду від суботи до вівторка?

Кнок

Залишатиму детальні інструкції. Крім цього, у вільну хвилину забігатиму в неділю вранці або в понеділок пополудні.

Жінка

Ох! Так краще! Так краще! */Підводиться/*. Що зараз робити?

Кнок

Ідіть додому. Не виходьте з кімнати. Завтра вранці завітаю до вас і візьмуся докладніше вас оглядати.

Жінка

Сьогодні жодних ліків?

Кнок */Стоячи/*

Гм... ні, треба. */Швидко щось випишує./* Зайдіть до пана Муске й попросіть негайно приготувати цей маленький рецепт.

Ява шоста

Кнок, два парубки

Кнок */До почекальні/*

Але, Марієто, як зрозуміти, що так багато люду? */Дивиться на годинник/*. Ви усім повідомили, що безкоштовна консультація завершується о пів на дванадцятую?

Голос Марієти

Попереджала. Але не забираються.

Кнок

Хто перший? */Два парубки підходять. Стримуються від сміху, штурхаються, кліпають очима, раптом пирскають зі сміху. Позаду них люди клять з поведінки парубків і досить голосно. Кнок ніби не зауважує./* Котрий з вас?

Перший парубок */Дивиться вбік, приховує сміх і острах/*

Хи! Хи! Хи! Нас двоє. Хи! Хи! Хи!

Кнок

Гадаю, ви не разом?

Перший

Разом! разом! хи! хи! Разом! разом! */У почекальні сміх./*

Кнок

Не зможу консультувати вас одночасно. Визначайтесь. Насамперед, я, здається, не бачив вас раніше. Перед вами чекають інші.

Перший

Нам поступилися місцем. Можете запитати. Хи! хи! /Сміх і хихикання./

Другий /Бадьоро/

Ми обоє завжди разом. Ми пара. Хи! хи! хи! /Сміх у почекальні./

Кнок /Прикушує губу, холодним тоном/

Заходьте. /Зачиняє двері. До першого парубка./ Роздягайтесь. /До другого, вказуючи на крісло./ А ви сідайте тут. /Вони обмінюються знаками і хихикають, але силувано./

Перший /У самих штанах і сорочці/

Мені до гола?

Кнок

Скиньте сорочку. /Парубок залишається у фланелевій жилетці./ Досить. /Кнок підходить, обходить хлопця, пальпує, постукує, слухає, підтягає шкіру, заглядає під повіки, витягає уста. Потім бере ларингоскоп з рефлектором, повільно піднімає, спрямовує раптово сліпуче світло на обличчя парубка, у горло, на очі. Щойно той затремтів, вказує на шезлонг./ Лягайте тут. Гайда. Зігніть коліна. /Пальпує живіт, прикладає то тут, то там стетоскоп./ Витягніть руку. /Слухає пульс. Вимірює тиск./ Гаразд. Одягайтесь. /Мовчанка. Хлопець одягається. Батько ще живий?

Перший

Ні. Помер.

Кнок

Нагло?

Перший

Так.

Кнок

Ось що воно. І, мабуть, не старим?

Перший

Ні. У сорок дев'ять.

Кнок

У такому поважному віці! /Тривала мовчанка. Парубки без найменшого наміру сміятися. Раптом Кнок в кутку кімнати щось шукає біля шафи. Приносить великі коробки, з яких витягає кольорові таблиці основних органів безнадійного алкоголіка та здорової людини. До першого парубка поштиво./ Зараз покажу, в якому стані у вас основні органи. Це нирки нормальної людини. А це ваші. /Почекавши./ Печінка. Серце. Але воно у вас настільки пошкоджене, що його навіть не зображено.

Відносить таблиці на попереднє місце.

Перший /Геть скромно/

Може, я перестав би випивати?

Кнок

Робіть, як вважаєте.

/Мовчанка/

Перший

Чи треба приймати ліки?

Кнок

Запізно. /До другого./ Тепер про вас.

Перший

Пане докторе, може, я прийду на платну консультацію?

Кнок

У цьому немає потреби.

Другий */Дуже жалісливо/*

Пане докторе, мені нічого не бракує.

Кнок

Та що ви знаєте?

Другий */Задкує, тремтячи/*

Пане докторе, почуваюся здоровим.

Кнок

Чому прийшли?

Другий */Та сама поведінка/*

Підтримати товариша.

Кнок

Хіба він ще не дорослий, не може сам? Гайда! Роздягайтесь.

Другий */Прямує до дверей/*

Пане докторе, ні, ні, не сьогодні. Пане докторе, я повернуся.

Мовчанка. Кнок відчиняє двері. З поचेкальні долітає гучний регіт.

Кнок випускає обох парубків. Вони, спантеличені й залякані, проходять повз присутніх у поचेкальні, які раптом притихли, немов на похороні.

ДІЯ ТРЕТЯ

Великий хол у готелі “Ключ”. Атмосфера районного готелю, що поступово перетворюється у “Готель-медик”. На стінах афіші лікерів, нікелевої сталі, фарб і нижньої білизни за останнім словом моди.

Ява перша

Пані Ремі, Сіпюон

Пані Ремі

Сіпюоне, авто приїхало?

Сіпюон

Так, пані.

Пані Ремі

Попереджали, що через сніг дорога закрита.

Сіпюон

Пфу! На п’ятнадцять хвилин.

Пані Ремі

Це чії речі?

Сіпiон

Одної з Ліврону, приїхала на консультацію.

Пані Ремі

Але ми її очікували щойно на вечір.

Сіпiон

Помилка. Та, що на вечір, приїхала з Сен-Марселену.

Пані Ремі

А та валізка?

Сіпiон

Равашоля.

Пані Ремі

Як? Пан Парпале тут?

Сіпiон

П'ятдесят метрів за мною.

Пані Ремі

А що йому тут треба? Напевне, забрати назад своє місце?

Сіпiон

На консультацію. Може.

Пані Ремі

Але вільні номери тільки 9 і 14. Дев'ятий тримаю для пані з Сен-Марселену. Віддам чотирнадцятий пані з Ліврону. Чому не сказали Равашолю, що вільних місць немає?

Сіпiон

Я подумав про чотирнадцятий. Не було інструкції, між ким вибирати – пані з Ліврону і Равашоль.

Пані Ремі

Дуже жаль.

Сіпiон

Шукайте вихід. Я ось маю займатися хворими.

Пані Ремі

Сіпiоне, ні, ні. Заждіть на пана Парпале і поясніть йому, що вільних місць немає. Я сама йому цього не скажу.

Сіпiон

Жаль. Часу не маю. Мушу вже натягати блузу. Доктор Кнок з'явиться з хвилини на хвилину. Маю зібрати сечу з п'ятого й восьмого. Харкотиння з другого. Виміряти температуру в першому, третьому, четвертому, дванадцятому, сімнадцятому, вісімнадцятому та інших. Не хочу дістати прочухана!

Пані Ремі

Може, занесете речі пані?

Сіпiон

А покоївка? Вона що, чіпляє перли?

Сіпiон виходить. Пані Ремі помічає Равашоля й зникає.

Ява друга

Парпале, спочатку сам, потім покоївка

Лікар Парпале

Гм!... Ні душі?... Пані Ремі!... Сіпіоне!... Дивно... Моя валіза на місці. Сіпіоне!...

Покоївка /В халаті медсестри/

Пане? Вам кого?

Лікар Парпале

Нехай мені покажуть мою кімнату.

Покоївка

Я... я не знаю. Ви один з тих, записаних хворих?

Лікар Парпале

Я не з хворих, панно. Я лікар.

Покоївка

Ох! Ви приїхали допомагати доктору? Йому саме потрібна допомога.

Лікар Парпале

Але, панно, хіба ви мене не знаєте?

Покоївка

Ні. Зовсім ні.

Лікар Парпале

Доктор Парпале... Нещодавно, тому три місяці, я був лікарем у Сен-Морісі... Ви, безумовно, не звідси?

Покоївка

Та ні, звідси. Але я не знала, що до Кнока, доктора, тут був лікар. /Мовчанка./ Пане, пробачте. Шефова зараз надійде. Мушу завершити стерилізацію наволочок.

Лікар Парпале

Наш готель дивно змінився.

Ява третя

Парпале, потім пані Ремі

Пані Ремі /Дивлячись убік/

Він ще тут! /Зважившись./ Пане Парпале, добридень! Сподіваюся, ви не за номером у готелі?

Лікар Парпале

Авжеж, так... Пані Ремі, як почуваетесь?

Пані Ремі

Ось і приїхали! Немає вільних місць.

Лікар Парпале

Сьогодні що, ярмарковий день?

Пані Ремі

Ні, звичайний.

Лікар Парпале

І всі номери зайняті у звичайний день? Як зрозуміти, чому стільки люду тут?

Пані Ремі

Хворі.

Лікар Парпале

Хворі?

Пані Парпале

Авжеж, приїхали лікуватися.

Лікар Парпале

І чому вони тут?

Пані Ремі

Бо у Сен-Морісі нема іншого готелю. Але ж і тут їм добре, поки знайдеться нове приміщення тут, у нас. На місці проходять усі процедури. Всі сучасні правила гігієни дотримано.

Лікар Парпале

Але звідки вони тут?

Пані Ремі

Хворі? Віднедавна з усіх усюд. На початках були тільки випадкові.

Лікар Парпале

Не розумію.

Пані Ремі

Авжеж. Бізнесмени, які приїжджали до Сен-Моріса у справах. Вони почули про доктора Кнока і про всяк випадок завітали до нього на консультацію. Звичайно, не знаючи свого стану здоров'я, але передчували щось недобре. Якби доля не занесла їх до Сен-Моріса, не один з них давно помер би.

Лікар Парпале

І чому мали б померти?

Пані Ремі

Бо не сумнівалися. Далі випивали б, їли, робили чимало інших дурниць.

Лікар Парпале

І багато з них залишалося в готелі?

Пані Ремі

Авжеж. Після консультацій поверталися у кімнати, лягали у ліжко, і починали лікування. Сьогодні, справи змінилися. Люди, яких ми приймаємо, попереджають заздалегідь. Біда одна – бракує місць. Будемо будуватися.

Лікар Парпале

Неймовірно.

Пані Ремі

Ще б пак. Для вас неймовірно. Якби ви жили життям доктора Кнока, то, я вважаю, вили б криком.

Лікар Парпале

Гм! Яке життя він провадить, отожд?

Пані Ремі

Як проклятий! Тільки-тільки з ліжка, відразу до людей – відвідує їх. О десятій в готелі. Через п'ять хвилин побачите його. Потім консультує. Далі знову до людей по всьому району. А у нього, знаю, авто, прекрасне, новеньке, водить на повний газ. Але, знаю добре, перекушує одною канапкою.

Лікар Парпале

Таке моє життя в Ліоні.

Пані Ремі

Ого?.. Тут, як не як, ви жили-поживали солоденько. */Сміливіше/*. Пригадуєте, як ви частенько проводили час за більярдом у холі готелю?

Лікар Парпале

Треба знати, що в мої часи люди почувалися здоровіше.

Пані Ремі

Пане Парпале, не кажіть цього. Люди навіть не знали, що означає лікуватися. Різниця велика. Є люди, які вважають, що ми по селах перебуваємо в стані дикунів, що не думаємо про себе, що чекаємо, коли поздыхаємо, як тварини, і що ліки, дієта, апаратура й сучасні наукові здобутки – все це для великого міста. Облуда, пане Парпале. Ми стали придивлятися до себе, як ніколи. Хоча ми скупердяї, але коли припече – віддамо що треба. Ви, пане Парпале, продовжуєте сприймати наших селян, як було колись. Вони тиснулися, аби дати гріш. Вони краще віддали б око й ногу, аби тільки не заплатити три франки за ліки. Богу дякуючи, справи змінилися.

Лікар Парпале

Зрештою, якщо людям обридло почуватися здоровими, якщо дарують собі дороге лікування, то нехай щедро тратять гроші. Для лікаря, отожд, тільки користь.

Пані Ремі */Надто збуджена/*

Хай там що, але ніхто не дозволить вам сказати, що доктор Кнок шукає вигоду. Саме він запровадив безкоштовні консультації. Такого не було раніше. Тепер про візити. Йому платять ті, які мають чим – бо інакше було б гидотно! – але нічого не бере з бідолах. Він їздить по всьому району. На своїм прекраснім авто зупиняється перед хатиною старої бідної жінки, яка не віддячить навіть козячим сиром. Гріх навіть натякати, що він вигадує хвороби, яких люди не мають. Мене ось, першу, шойно заходить у готель, оглядає з десять разів щоденно. І завжди терпеливо. Від ніг до голови. Усіма інструментами. Витрачає з чверть години. Завжди казав, що я нічого не маю, що не треба переживати, що мушу тільки добре їсти й добре пити. І жодної плати. Те саме для пана Бернара, вчителя. Убив собі в голову, що він є носій мікробів, і мучиться невимовно. Але ось і пан Муске. З'явився, аби у п'ятнадцятому взяти кров для аналізу разом з доктором Кноком. Побалакайте собі. */Трохи подумавши/*. Знаєте, залиште мені валізу. Спробую знайти куток для вас.

Ява четверта

Парпале, Муске

Муске */В модерному одязі/*

Ще доктора нема? О! Доктор Парпале! Боже, привид! Вже цілий вік, як ви нас покинули.

Лікар Парпале

Цілий вік? Та ні, три місяці тому.

Муске

Правильно! Три! Здалося – давно. */Поблажливо./* Ви задоволені Ліоном?

Лікар Парпале

Дуже.

Муске

О! Тим краще, тим краще. Там у вас постійні клієнти?

Лікар Парпале

Гм... За мене їх збільшилося на третину... Пані Муске почуваеться гаразд?

Муске

Набагато краще.

Лікар Парпале

Вона що хворіла?

Муске

Ви хіба не пригадуєте її мігрені, вона часто скаржилася. Ви ж бо не звертали на це належної уваги. Доктор Кнок діагностував відразу недостатнє оваріяльне виділення і призначив органотерапію. Що допомогло!

Лікар Парпале

О! Перестала хворіти?

Муске

Мігрень, як язиком злизало. Запаморочення ще має, але воно викликане тільки первотою, а не природною хворобою. Бо маємо аж надто роботи. Візьму учня. Може, когось порадите?

Лікар Парпале

Ні, але подумаю.

Муске

О! Зараз не те тихе колишне життя. Мушу сказати, що навіть коли лягаю спати о пів на дванадцятю, я ще працюю над приготуванням ліків.

Лікар Парпале

Словом, казка.

Муске

О! У мене, звичайно, замовлень побільшало уп'ятеро. І не нарікаю. Але є інші позитиви. Я, ось, шановний докторе Парпале, люблю свою професію і відчуваю радість від того, що потрібний. Волію запрягтися у віз, а не сидіти на бобах. Просте питання темпераменту. Аж ось і доктор.

Ява п'ята

Ті самі, Кнок

Кнок

Панове! Докторе Парпале, добридень. Я думав про вас. Щасливо дісталися?

Лікар Парпале

Чудово.

Кнок

Своїм авто?

Лікар Парпале

Ні. Залізницею.

Кнок

Ага! Йдеться про виплату, так?

Лікар Парпале

Тобто, я принагідно хотів би...

Муске

Панове, залишаю вас. /До Кнока./ Подамся у п'ятнадцятий.

Ява шоста

Парпале, Кнок

Лікар Парпале

Тепер не будете звинувачувати, що я вас "надув"?

Кнок

Шановний колего, задум все ж таки був.

Лікар Парпале

Не заперечуйте – я вам віддав місце, а воно чогось вартувало.

Кнок

О! Ви могли не покидати його. Не дуже заважали б один одному. Пан Муске розповів про наші перші здобутки?

Лікар Парпале

Авжеж.

Кнок /*Шукає у портфелі*/

Тільки між нами. Поділюся одним-двома графіками. Буде легко взяти їх до уваги, пам'ятаючи про нашу тримісячну розмову. Насамперед консультації. Ця крива демонструє щотижневі цифри. Почнімо з вашої цифри, її я не знав, але визначаю цифрою п'ять.

Лікар Парпале

П'ять консультацій щотижнево? Шановний колего, не соромтесь, у мене вдвічі більше.

Кнок

Нехай. Ось мої цифри. Звичайно, не беру до уваги безкоштовних консультацій у понеділок. В середині жовтня – тридцять сім. В кінці жовтня – дев'яносто. В кінці листопада – сто двадцять вісім. В кінці грудня – поки що не записав, але буде понад сто п'ятдесят. Далі є ще крива лікування. Консультація, сама по собі, мені цікава тільки наполовину: вона – майже примітивне мистецтво, так би мовити ловити рибу сачком. Але лікування – то вже рибальство.

Лікар Парпале

Шановний колего, пробачте, але ваші цифри дуже точні?

Кнок

Дуже.

Лікар Парпале

Хіба це можливо, що в районі Сен-Моріса за один тиждень сто п'ятдесят осіб не полінувалися покинути рідну домівку й приїхали сюди, постояли в черзі, аби потрапити на платний прийом до лікаря? Може, їх силували, чи змусили якось інакше?

Кнок

Не було ні поліції, ні військових.

Лікар Парпале

Неймовірно!

Кнок

Перейдімо до графіка лікування. На початку жовтня – ситуація від вас. Хворих під час регулярного лікування – нуль. Правда? */Парпале не надто заперечує./* Кінець жовтня – тридцять два. Кінець листопада – сто двадцять один. Кінець грудня – між двісті сорок п'ять і двісті п'ятдесят.

Лікар Парпале

Таке враження – ви зловживаєте моєю довірливістю.

Кнок

Як на мене, це не надто багато. Не забувайте – в районі дві тисячі вісімсот п'ятдесят три двори, а це означає – одна тисяча п'ятсот два прибутки, що дорівнює понад дванадцять тисяч франків.

Лікар Парпале

Що це за історія про прибутки?

Кнок */Підходить до умивальника/*

Все ж таки не можна вимагати догляду за хворим у сім'ї з прибутками у дванадцять тисяч франків. Це було б несправедливо. Для інших те саме. Однаковий режим лікування неможливий для всіх. Я запровадив три типи лікування. Найскромніший для сімей з прибутками від дванадцяти до двадцяти тисяч. Відвідую їх раз на тиждень. Сюди входять витрати на ліки в аптеці на один місяць. Далі вище. Вартісне лікування впродовж одного місяця для сімей з прибутками понад п'ятдесят тисяч франків. Для них мінімум чотири візити на тиждень і триста франків щомісяця на інші потреби: рентген, радіографія, електромасаж, аналізи, перев'язування тощо.

Лікар Парпале

Як ви довідалися про прибутки клієнтів?

Кнок */Старанно миє руки/*

Повірте, не через фіскальних агентів. Так краще для мене. Якщо я вираховуватиму одну тисячу п'ятсот два як прибутки, то податковий контролер виставить сімнадцять. Найбільші прибутки у його списку – двадцять тисяч. Найбільші у моєму – сто двадцять тисяч. Так ми ніколи не зійдемося. Подумайте – він працює на державу.

Лікар Парпале

Звідки у вас така інформація?

Кнок */Усміхається/*

З різних джерел. Це не проста праця. Майже увесь жовтень я сліпав над цим. І постійно корегую. Погляньте: правда, гарно?

Лікар Парпале

Гадаю, карта району. Але що то за червоні цятки?

Кнок

Це карта медичного обслуговування? Кожна цятка вказує на виявлення постійного

хворого. Тóму місяць тут була велика сіра пляма. Пляма Шабрієр.

Лікар Парпале

Як це?

Кнок

Так, від назви хутора. Останніми тижнями я тільки ним займався. Сьогодні пляма не зникла, але подрібнилася. Правда? Вже майже немає.

Мовчанка.

Лікар Парпале

Шановний колего, якби я навіть намагався приховати подив, то не зміг би. Не сумніваюся щодо ваших успіхів. Багато доказів. Ви дивовижна людина. Інші не наважилися б вам сказати, але так би подумали, як я. Або інші – не лікарі. Але дозвольте відверто запитати?

Кнок

Будь ласка.

Лікар Парпале

Якби я знав вашу методику... якби володів нею, як ви... якби взявся застосувати...

Кнок

Авжеж.

Лікар Парпале

Чи відчував би пересторогу? */Мовчанка./* Дайте відповідь.

Кнок

Але вам відповідати. Як так вважаю.

Лікар Парпале

Зважте, я нічого не закидаю. Я торкнувся надзвичайно делікатного питання.

Мовчанка.

Кнок

Хотів би вас краще зрозуміти.

Лікар Парпале

Ви, мабуть, вважаєте, що я вперто принциповий, дошукуюся не знати чого. Але у вашій методиці на першому місці хіба не лікар, а потім хворий?

Кнок

Докторе Парпале, не забувайте, крім них, є найвища цінність.

Лікар Парпале

Яка?

Кнок

Медицина. Про неї і дбаю.

Мовчанка. Парпале задумався.

Лікар Парпале

Так, так, так.

Від цього моменту і до завершення п'єси освітлення сцени поступово стає "медичним", де, як відомо, переважає не "природний", а зелено-фіолетовий колір.

Кнок

Ви залишили мені район з кількома тисячами нейтральних, невизначених індивідів. Мос

завдання – визначити їх, привести до медичного існування. Кладу в ліжка і спостерігаю, що буде далі: туберкульозник, невропат, склеротик, будь-що, але, о, Господи! хтось! Ніщо так не дратує, як істота “ні риба, ні м’ясо”, яку ви називаєте здоровою людиною.

Лікар Парпале

Врешті ви не покладете до ліжка весь район!

Кнок /*Витираючи руки*/

Це ще питання. Бо, приміром, я бачив п’ятьох в одній сім’ї, які хворіли усі разом, лежали у ліжку й зараджували собі. Ваш закид наштовхує на думку про економістів, які вважають, що сучасна велика війна не протриває шести тижнів. Насправді це тому, що нам усім бракує відваги, і будь-хто, я також, не наважуємося іти до кінця і покласти все населення в ліжку. Аби побачити! Так, так! Залишаються тільки здорові, аби доглядати за іншими або формувати з активних хворих певний резерв. Мені не до вподоби, коли здоров’я набирає відтінку провокації, бо тоді ви бачите – це занадто. Ми заплющуємо очі на безліч випадків, ми залишаємо багатьох у масках щастя. Але коли ходять франтами, показуючи нам дулю, я сатанію. Так було тут з паном Рафаленсом.

Лікар Парпале

Ага! Той здоровило? Хвалився, що підіймає тещу витягнутою рукою?

Кнок

Так. Він дражнив мене три місяці... Але я здолав.

Лікар Парпале

Невже?

Кнок

Лежить у ліжку. Своїми хвосточками знижував медичний дух населення.

Лікар Парпале

Однак, є одна серйозна проблема.

Кнок

Яка?

Лікар Парпале

Ви думаєте тільки про медицину... А решта? Ви не побоюєтеся, що, поширюючи повсюдно цю методичку, ви отримаєте сповільнення іншої суспільної діяльності, яка, попри все, потрібна?

Кнок

Мене це не стосується. Я займаюся медичною справою.

Лікар Парпале

Але ж, коли будують залізницю, то інженер не запитує, що про це думає сільський лікар.

Кнок

Дідька лисого! *Прямує вглиб кімнати й підходить до вікна.* Докторе Парпале, киньте оком сюди. Вам відома панорама з цього вікна. Колись, перепочиваючи від партії в більярд, ви звертали увагу на неї. Там, унизу, гора Алігр – межа району. Ліворуч видніються села Мескла й Требюр. Якби не той пагорб, ми побачили б увесь Сен-Моріс. Але ви, мабуть, милувалися лише красою природи, бо вам так до душі. Краєвид дикий, ледь олюднений. Саме це ви бачили. Сьогодні він увесь насичений медичним духом, живим і ще підігрітий вогнем нашого мистецтва. Коли я став уперше перед цим вікном, відразу після приїзду, я не зазнав великої радості. Я відчув, що мій переїзд мало дасть. Ця широка сторона підступна: обходила без мене й подібних мені. Але тепер я почуваюся так само легко, як органіст перед клавішами великого органу. У двохсот

п'ятдесяти будинках – усіх не бачимо звідси – далечінь і гаї – двісті п'ятдесят покоїв, де благоговіють до медицини, двісті п'ятдесят ліжок, в яких лежаче тіло засвідчує, що життя має сенс, а завдяки мені – медичний. Уночі ще гарніше. Світла. Всі мої. Не-хворі спочивають у темряві. Вони поза увагою. А хворі увімкнули нічні лампи. Ніч огортає все те, що поза медициною, і звільняє мене від злоти й виклику. Район подібний на зоряне небо, яке я постійно творю. А ще є дзвінки, як сигнал. Уявіть собі, що для всього цього люду перша турбота – дбати про мої приписи, вони ж бо голос моїх рецептів. Уявіть собі, що зараз проб'є десяту, а для хворих, усіх, десята – це друге вимірювання температури в задньому проході, й відразу двісті п'ятдесят термометрів поникнуть у...

Лікар Парпале */Неймовірно збуджений, бере Кнока за руку/*

Шановний колего, маю пропозицію.

Кнок

Що?

Лікар Парпале

Така людина, як ви, не на своєму місці у районному місті. Вам потрібне велике місто.

Кнок

Раніше чи пізніше, буду там.

Лікар Парпале

Зважте! Ви в апогеї сил. Через кілька літ вони згаснуть. Знаю з власного досвіду.

Кнок

Ну?

Лікар Парпале

Ну, не чекайте.

Кнок

Маєте щось підказати?

Лікар Парпале

Беріть моє місце. Дарую. Краще не висловлю захоплення.

Кнок

Так... А з вами, що буде?

Лікар Парпале

Зі мною? Я повернуся до Сен-Моріса.

Кнок

Так.

Лікар Парпале

І це не все. Тих кілька тисяч франків, які ви маєте віддати, дарую.

Кнок

Так... Правду кажучи, ви не такий дурень, як здається.

Лікар Парпале

Що це означає?

Кнок

Продукуйте мало, але вмієте купувати й продавати. У вас якості комерсанта.

Лікар Парпале

Запевняю... Ви, як особа, непоганий психолог. Мусите знати, я перестав дорожити гріш-

ми відколи добре заробляю. Медичний дух у тому чи іншому кварталі Ліону вивітрив би з голови графіки, що в Сен-Морісі. О! Не маю наміру нидіти тут. Але кидатися стрімголов на першу-ліпшу пропозицію, що ви!

Ява сьома

Лікар Парпале, Кнок, Муске

Муске нишком переходить через кімнату й подається до виходу. Кнок зупиняє його.

Кнок

Друже, підійдіть. Знаєте, що пропонує доктор Парпале?... Обмін місцями. Я мав би поїхати до Ліону на його місце. Він — сюди.

Муске

Це жарт.

Кнок

Авжеж, ні. Дуже поважна пропозиція.

Муске

Опускаються руки... Але, звичайно, ви відмовилися?

Лікар Парпале

Чому доктор Кнок мав би відмовитися?

Муске */До Парпале/*

А тому, що коли взамін безкуркової рушниці за дві тисячі франків дають “евріку”, пневматичний пістолет, то людина, якщо не божевільна, відмовиться. Запропонуйте докторові обмін вашими автомобілями.

Лікар Парпале

Будь ласка, повірте, я у Ліоні маю першорядну клієнтуру. Я зайняв місце доктора Мерлю, який славився неабиякою репутацією.

Муске

Так, але відтоді минуло три місяці. За три місяці можна збудувати залізницю. І за коротший час, якщо вниз, а не вгору. */До Кнока/* Насамперед, шановний докторе, люди у Сен-Морісі нізащо не погодяться.

Лікар Парпале

Що їм до цієї справи? Ми їх не питатимемо.

Муске

Вони самі вам скажуть. Звичайно, барикад не будуватимуть. Таке нам не властиво. Зрештою, бракує бруківки. Але люди вас випровадять на дорогу до Ліону. */Зауважує появу пані Ремі/*. Зрештою, самі переконаєтесь.

Заходить пані Ремі з тарілками в руках.

Ява восьма

Лікар Парпале, Кнок, Муске, пані Ремі

Муске

Пані Ремі, ось гарна новина. Доктор Кнок покидає нас, а доктор Парпале повертається.

З її рук випадають тарілки, але вона вчасно схоплює їх, притиснувши до грудей.

Пані Ремі

Ох! Але ні! Ох! Але ні! Я ось кажу – такого не буде. */До Кнока/* Або ж вас викрадуть звідси літаком, бо я попереджу людей, і вас не випустять. Шини вашого авто попробують. Щодо вас, пане Парпале, якщо ви тут задля цього, то мушу з прикрістю сказати вам – немає жодної вільної кімнати. Хоча сьогодні четверте січня, будете ночувати на вулиці.

/Кладе тарілки на стіл./

Лікар Парпале */Дуже схвильований/*

Гаразд, гаразд! Скандальне ставлення тутешніх до людини, яка присвятила їм двадцять п'ять літ свого життя. Коли у Сен-Морісі місце для шарлатанів, то буду чесно заробляти на хліб у Ліоні – чесно, до того ж на широку ногу. Якщо я щойно висловив думку зайняти попередню посаду, то визнаю, через здоров'я дружини. Вона ж бо ніяк не звикне до клімату великого міста. Докторе Кноку, врегулюймо нашу домовленість якнайшвидше. Увечері від'їжджаю.

Кнок

Шановний колего, не завдавайте нам такої образи. Пані Ремі не зуміла стримати язика за зубками, бо була заскочена цією новиною, зрештою неточною, та ще налякалася, що розіб'є тарілки. Слова зрадили думку. Зважте. Тарілки у безпеці. Пані Ремі прийшла до звичної пам'яті. В її погляді вдячність усього населення Сен-Моріса до вас за ваші двадцять п'ять літ мирної апостольської праці.

Пані Ремі

Безперечно. Пан Парпале завжди був благородною людиною. І він порядно виконував свої обов'язки, як личило б кожному іншому, допоки ми обходилися без медицини. Коли була епідемія, він старався. Бо ніхто не скаже, що справжній лікар залишив би помирати увесь люд у час іспанського грипу.

Лікар Парпале

Справжній лікар! Які слова доводиться чути! Отож, пані Ремі, ви вважаєте, що “справжній лікар” ладен побороти світову епідемію? То так, якби лісник захотів здолати землетрус. Дочекайтеся наступної епідемії, і тоді побачите, чи доктор Кнок зарадить собі краще від мене.

Пані Ремі

Доктор Кнок... послухайте, пане Парпале. Не дискутуватиму про авто з вами, бо нічого в цьому не розумію. Але тільки тепер збагнула, що таке хвора людина. Так ось. Можу сказати, що у нас усі слабі перебувають у ліжку, і вашу світову епідемію вони ладні зустріти у всеозброєнні. Найстрашніше, про що розказував на лекції пан Бернар, то це грім серед ясного неба.

Муске

Шановний докторе, не раджу вчиняти подібної нісенітничі. На вулицях запанував фармацевтично-медичний дух. Люди прозріли. І кожен... перший ліпший... дасть відсіч.

Кнок

Не заглиблюймося у школярські сварки. Пані Ремі й доктор Парпале мають, очевидно, різні погляди, але попри все можуть зберігати найбільш увічливі стосунки. */До пані Ремі./* Для доктора знайдеться кімната?

Пані Ремі

Немає вільних. Знаєте самі, вдалося поселити тільки хворих. Якщо з'явиться хворий,

то його я, можливо, поселю. Зроблю неможливе, бо це моя робота.

Кнок

Але якщо скажу вам, що доктор не в силах від'їхати пополудні, то, медично висловлюючись, йому потрібний принаймні один день для перепочинку?

Пані Ремі

О! Це інша справа... Але... хіба пан Парпале приїхав на консультацію?

Кнок

Якби приїхав на консультацію, то я був би змушений заявити про це публічно.

Лікар Парпале

Що ви крутите? Від'їжджаю увечері й крапка.

Кнок /Дивиться на нього/

Шановний колего, я з вами серйозно. Перепочити одну добу вам вкрай потрібно. Не раджу їхати сьогодні. Категорично проти.

Пані Ремі

Гаразд, гаразд, докторе. Я не знала, що для пана Парпале зарезервоване ліжко. Будьте спокійні. Треба поміряти в нього температуру?

Кнок

Про це згодом.

Пані Ремі виходить.

Муске

Панове, залишу вас на хвилику. /До Кнока./ Зламалася голка. Піду по неї до аптеки.

Виходить.

Ява дев'ята

Кнок, Парпале

Лікар Парпале

Це що – жарт? /Коротка мовчанка./ Зрештою, дякую. Мені не до снаги знову провести вісім годин у потязі. /Коротка мовчанка./ Мені вже не двадцять, і сам це бачу. /Мовчанка./ Чудово, що ви серйозна людина. Я щойно це збагнув... /Підводиться./ Хоча я думав, що це – жарт і намагався пізнати механізми вашої справи... так, вигляд і погляд.. так ніби ви пронизали мене наскрізь... Ох! Це потужно.

Кнок

Ще б пак! Так стається мимоволі. Щойно постає переді мною особа, і я, попри все, бачу діагноз... навіть, зовсім без потреби і недоречно. /На вухо панові Парпале./ Буває так, що віднедавна уникаю дзеркала.

Лікар Парпале

Але... ваш діагноз... це що? Вигаданий? Чи, може?...

Кнок

Який, вигаданий? Кажу: мимоволі, коли бачу когось, я схоплюю поглядом, навіть не думаючи, масу дрібних незначних знаків, що на шкірі, у склері, у зіницях, на капілярах, у темпі подиху... ну, ще, і в мені самостійно спрацьовує механізм встановлення діагнозу.

Мушу берегтися, бо буде непереливки.

Лікар Парпале

Але... дозвольте... Втручаюся сміховинно, але виникають деякі мотиви... Коли ви сказали, що я потребую одного дня для перепочинку, то через просту гру або ж?... Ще раз я на цьому зупиняюся, бо маю певні сумніви, які хотів би з'ясувати. Я, звичайно, у себе сам зауважив щось таке, і від недавнього часу... хоча суто теоретично, то хотів би знати, чи мої спостереження збігаються з вашою мимовільною діагностикою.

Кнок

Шановний колего, облишмо поки що це. /Дзвонять дзвіночки./ Десята. Іду на обхід. Пообідаємо разом. Якщо ви не проти виявити до мене дружню повагу. Щодо вашого стану здоров'я і наслідків можливого лікування, то, будь ласка, прошу до кабінету, пополудні. Там матимемо час побалакати.

*Кнок виходить. Десяту пробило. Парпале задумався, упавши на крісло.
З'являються Сіпїон, покоївка, пані Ремі зі звичними інструментами і проходять,
освітлені "Медичним Світлом".*

Завіса